

สัมมนาวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ 4

พุทธศาสนากับสังคมร่วมสมัย

Buddhism and Contemporary Society

วันอาทิตย์ที่ 25 มีนาคม 2561
ณ ห้องเริอร์เตอร์ โซน B ชั้น 1 อาคารเรียนรวม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

ลำดับ	ชื่อบทความ ชื่อเจ้าของบทความ	QR Code
A012.	ทิศ ๖ กับการเอื้ออาทรตามวิถีชีวิตของชาวพุทธ ดร.ดวงเพชร สมศรี	
A013.	เทคนิคการปฏิบัติสมาธิสำหรับการสอนชั้นเรียนภาษาอังกฤษร่วมสมัย (GUIDED MEDITATION TECHNIQUES FOR TEACHING THE CONTEMPORARY ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM) ดร. พิณจทอง แมนสุมิตรชัย (ฉัตรนระรัชต์)	
A014.	แนวโน้มและแนวทางการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุค ๔.๐ : ศึกษาเฉพาะกรณีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Trends and Paths on Buddhist Research in Thai Society ๔.๐ : A Case Study of Mahamakut Buddhist University) พระมหาสมณวินทร์ ปุริสสุตตโม, ผศ. ดร.	
A015.	สันติวิถีพุทธในสังคมยุคโซเชียลมีเดีย (Buddhist Peace in the Social Media Age) พระมหาทวิ มหาปญโญ (ละลง), ผศ.ดร.	
A016.	อาการ ๓๒ กับกายวิภาคศาสตร์ : ความเหมือนและความแตกต่าง (The contemplation of 32 parts of body and Anatomy : Similarities and Differences) พระมหาอดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี), ดร./ปาณิสรา เปี่ยมมุกดา	
A017.	ศึกษาแนวคิดเรื่องอัตตakilamattahanuyoga ตามหลักพระพุทธศาสนา (THE STUDY CONCEPT OF ATTAKILAMATTHANUYOGA OR SELF- MORTIFICATION ACCORDING TO BUDDHISM) พระมหาวิริษณ์ วรินโท, ดร./พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร./ พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ/ดร.แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิลัย	
A018.	พุทธทาสภิกขุ:ผู้นำการกระตุ้นทางปัญญาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิง สร้างสรรค์สู่สังคม (Buddhadasa Bhikkhu : The Leader of the Intellectual Stimulation for the Development of the Creative Learning to the Society) ดร. ธรรมปพร หงษ์ทอง/สุเมธ บุญมะยา	

ศึกษาแนวคิดเรื่องอัตตกิลมณฺเอยตามหลักพระพุทธศาสนา
THE STUDY CONCEPT OF ATTAKILAMATTHANUYOGA OR
SELF-MORTIFICATION ACCORDING TO BUDDHISM

พระมหาวิริษณ์ วรินโท.*
พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย, ดร.
พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ
แม่ชีกุลภรณ์ แก้ววิสัย, ดร.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอัตตกิลมณฺเอยตามหลักพระพุทธศาสนา ที่มีกำเนิดและพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีการปฏิบัติตนแบบอัตตกิลมณฺเอยด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบำเพ็ญตบะของพวกอเจลก (ชีเปลือย) เป็นต้น เพื่อให้พระเจ้าในเบื้องบนเห็นใจ และประทานพรให้ตามที่ตนปรารถนา แต่ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาการบำเพ็ญอัตตกิลมณฺเอย โดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น เป็นวิธีปฏิบัติของนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่าการบำเพ็ญตบะต่างๆ เป็นวิธีการข่มกิเลสอย่างหนึ่ง เช่น การปฏิบัติของเดียรถีย์ มี ๔ ประการ มีตปัสสวัตร เป็นต้น การปฏิบัติทั้งหมดนี้เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่เรียกว่า การปฏิบัติตนแบบอัตตกิลมณฺเอยที่ปรากฏแพร่หลายในสมัยพุทธกาล ส่วนการปฏิบัติตนในทางตรงกันข้ามด้วยความพยายามที่แน่วแน่เพื่อให้เกิดศีล สมาธิ และปัญญา แม้จะก่อให้เกิดความเจ็บปวดสัทเทาก็ไม่จัดเป็นอัตตกิลมณฺเอย หากแต่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เป็นการปฏิบัติที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นการแก้ไขอัตตกิลมณฺเอยดั้งเดิมได้เรียบร้อยแล้ว

คำสำคัญ: แนวคิด, อัตตกิลมณฺเอย, หลักพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This academic article aims at the study concept of Attakilamatthanuyoga or Self-mortification according to Buddhism which originated and developed since the Buddha's time. It found various types of self-mortification practice such as self-mortification practice of Acelaka or a nudist (nudist), etc., to show God and begging for his mercy to give them the blessings as their wishes. However, in the view of Buddhism, this self-mortification was denied and seen only in other sages out of Buddha's teaching. It was a traditional code of practice for suppressing some

* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี.

defilement, for example, the 4 practices of Tittthiyas such as Tapassivatta or extreme practical code etc. These all of practice were basic codes of practice for spiritual seeks found in Buddha's time in several places which were included in Self-mortification of Attakilamattānuyoga. Buddha allowed only the right practices which are opposite from such practice but enhancing and leading to right morality, concentration and wisdom. This, in turn, even being hard but is not hold as self-mortification but called as Majjhimāpatipadā or middle way which composes of the Noble Eightfold paths taught by only Buddha. This noble path leads Siddhattha prince to get realization becoming the Perfect Enlightened One or Buddha and it is the way to correct the said Attakilamattānuyoga into the right practice.

Keywords: Concept, Self-mortification, Buddhism

๑. บทนำ

การบำเพ็ญอัสติกถมณานุโยค เป็นแนวคิดที่นิยมปฏิบัติกันในสมัยนั้น โดยการทรมานตนให้ลำบากด้วยวิธีการต่างๆ เป็นแนวคิดที่ว่า เมื่อทำเช่นนี้แล้วจะบรรลุพระอรหันต์ และถือว่าการปฏิบัติเช่นนี้เป็นการเป็นอยู่ของพระอรหันต์^๑ พระพุทธองค์ทรงเคยปฏิบัติมาแล้วเมื่อครั้งบำเพ็ญทุกรกิริยา เช่น ทรงเริ่มขบฟันแน่นเอาเส้นเอ็นที่เพดานแล้วกลืนลงคอหายใจ เป็นต้น การบำเพ็ญทุกรกิริยาเช่นนี้ ทำให้พระองค์ประสบทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า จนที่ลุดบริโภคอาหารผ่อนให้น้อยลง จนกระทั่งบริโภคอาหารเท่าเอือในเมล็ดบัว ร่างกายซูบผอมลงมีแต่หนังติดกระดูก สูดไปตามตัวด้วยฝ่ามือ ขนมีรากอันเน่าหลุดตกลงจากกาย^๒ จนอวัยวะใหญ่ๆ เป็นเหมือนเถาวัลย์ เนื้อที่ตะโพกมีสีเหมือนดินแดงเท่าอุฐู ขี้โครงโครงเหมือนกลอนศาลาอันเก่าคร่ำคร่า ดวงตาลมลึกอยู่ในกระบอกตา ผิวหนังสีระเหยี่ยนเหมือนน้ำเต้าอ่อนที่ดัดมาแต่ยังสด ถูกแดดเผาเหยี่ยนเช่นเดียวกัน ฟันทองที่จับเข้าก็ถูกถึงกระดูกสันหลัง จะจับกระดูกสันหลัง ก็จับเข้าก็ถูกถึงฟันทอง เมื่อลุกขึ้นด้วยคิดว่าจะถ่ายปัสสาวะหรืออุจจาระ ก็เข้ล้มาบอยู่ ณ ที่นั้นเอง พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างยิ่งยวด แต่ก็ไม่สามารถตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมโพธิญาณ ต่อมา พระองค์ทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาหันมาปฏิบัติทางสายกลาง จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทรงแสดงปฐมธรรมเทศนาประกาศที่สุดโด่ง ๒ อย่างที่บรรพชิตไม่ควรเสพ คือ กามสุขัลลิกานุโยคและอัสติกถมณานุโยค ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร^๓ เป็นการปฏิเสธแนวความคิดของเจ้าลัทธิทั้งหลายโดยสิ้นเชิง ในบทความนี้ผู้เขียนจะขอล่าวเฉพาะอัสติกถมณานุโยคเท่านั้นว่าเป็นการปฏิบัติที่ทรมานอย่างเดียว ไม่เกิดประโยชน์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นการปฏิบัติที่เหนื่อยเปล่าหาคุณค่าและประโยชน์มิได้ เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ มีแต่ความทุกข์และทุกข์ใจ เป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปเพื่อการอบรมจิต เพราะไม่เป็นการพัฒนาจิตใจ

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๓/๔๐๓.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๔/๔๐๔.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐, ส.ม. (ไทย) ๑๗/๑๐๘๑/๕๕๒, ข.ย.ป. (ไทย) ๓๑/๓๐/๔๘๒.

เลย เป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่ทางของพระอริยะ เป็นการปฏิบัติที่หาประโยชน์มิได้ เป็นการปฏิเสธแนวความคิดของเจ้าลัทธิทั้งหลาย

พระพุทธองค์เมื่อทรงปฏิเสธอรรถกถาญาณุโยค คือ การทรมานตนให้ลำบากและการบำเพ็ญตบะต่างๆ พระองค์ไม่ได้ทรงตำหนิแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทรงหาทางออกให้กับสังคมทุกชนชั้นในสมัยนั้น คือตรัสมาปฏิบัติปฏิบัติ คือ ทางสายกลางอันเป็นทางออกแห่งความพ้นทุกข์ได้ เมื่อผู้ปฏิบัติหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่สุดโต่ง ๒ อย่างนี้แล้วก็จะพบทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา และตรัสว่า บรรดาธรรมเหล่านั้น โลภะ โทสะและโมหะเป็นบาป มัชฌิมาปฏิปทามีอยู่เพื่อละโลภะ โทสะและโมหะ เป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อดูรู้ เพื่อบำเพ็ญ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น^๕ เป็นการปฏิเสธวัฒนธรรมเก่าๆ ของสังคมชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล ที่เชื่อแนวทางอรรถกถาญาณุโยค คือ การบำเพ็ญตบะต่างๆ ว่าเป็นทางแห่งการพ้นทุกข์ ทรงประกาศคำสอนแนวใหม่ที่ขัดแย้งกับคำสอนของเจ้าลัทธิทั้งหลายในสมัยนั้น ซึ่งมีเจ้าลัทธิบางคนได้มีการทดลองโดยส่งสาวกของตนไปโด่วาที่กับพระพุทธเจ้า ถึงแนวความคิดของใครถูกต้องกว่ากัน ระหว่างพระพุทธศาสนาที่ยึดถือทางสายกลางกับเจ้าลัทธิทั้งหลายที่ยึดแนวทางอรรถกถาญาณุโยค จนเป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนศาสนาเลยก็มี

๒. กำเนิดและพัฒนาการของอรรถกถาญาณุโยค

สิ่งใดๆ ในโลกนี้ล้วนมีการกำเนิดและพัฒนาการมาแล้วทั้งสิ้น มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์มีความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติ เช่น ความสว่าง ความมืด ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เป็นต้น โดยเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ความเชื่อเรื่องผีสางเทวดา พระภูมิเจ้าที่ แม่ย่านางเรือ เทพารักษ์ เป็นต้น และความเชื่อในปัญญาของมนุษย์ที่ใช้เหตุผลมีความคิดเป็นของตนเอง ไม่ขึ้นกับอำนาจที่มองไม่เห็นใช้ปัญญาอันลึกซึ้งไตร่ตรองจนเห็นความเป็นจริง ซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งคือพระพุทธศาสนา การบำเพ็ญอรรถกถาญาณุโยคก็เช่นเดียวกันมีกำเนิดและพัฒนาการมาจากทฤษฎี ๖๒ ประการ ตามที่ปรากฏในพรหมชาลสูตร^๖ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแนวความคิดหรือทฤษฎีของเจ้าลัทธิทั้งหลายที่มีความเห็นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

ลัทธิต่างๆ ในสมัยพุทธกาลนั้น อรรถกถาญาณุโยคมีการพัฒนาการของทฤษฎี ที่จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เจ้าลัทธิบางคนไม่ได้บรรลุสาระความเป็นสมณะแต่เพียงสอนธรรมแก่คนอื่นว่าสิ่งนี้มีประโยชน์ สิ่งนี้เป็นความสุขของพวกเขาทั้งหลาย ผู้ฟังไม่เชื่อถือก็ตั้งลัทธิไม่ได้ เจ้าลัทธิบางคนไม่ได้บรรลุความเป็นสมณะแต่เพียงสั่งสอนคนอื่น แต่ผู้ฟังเชื่อถือก็ตั้งลัทธิได้ เกณฑ์การตัดสินที่จะเป็นตัวชี้วัดว่าพัฒนาการแนวความคิดของผู้ใด ที่จะเข้าสู่กระบวนการพัฒนามาสู่ความนิยมของสังคมสมัยพุทธกาลนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ ฉะนั้น แนวคิดหรือทฤษฎีที่ว่าด้วยการทรมานตนเองของนิครนถ์นาฏบุตรซึ่งเรียกว่าศาสนาเซนนั้น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการมาจากแนวคิดมาจากทฤษฎี ๖๒ ประการ คือถือความมียู่ถาวรของอิตตาหรือชีวิตมั่น

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๑.

^๖ ที.ส. (ไทย) ๔/๒๘/๑๑.

ส่งเสริมวิธีการบำเพ็ญเพียรแบบทรนทนเอง ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่าการบำเพ็ญอัฐกิลมณานุโยค^๑ ส่วนการตายที่ชาวเซนถือว่าได้บุญมากมีอันสงฆ์มาก คือ การอดอาหาร ดังปรากฏเรื่องราวของพระบิดาและพระมารดาของพระมหาวิระ ได้ปฏิบัติธรรมอย่างอุกฤษ คือ การยอมอดอาหารจนสวรรคตลงด้วยการบำเพ็ญตบะดังกล่าว^๒ ซึ่งเป็นแนวคิดอัฐกิลมณานุโยคแบบสุดโต่งในศาสนาเซน

๓. ประเภทของบุคคลที่ปฏิบัติตามอัฐกิลมณานุโยค

ความเชื่อของบุคคลในสมัยพุทธกาล มีสาเหตุมาจากการที่ตนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ผู้มีอำนาจมากกว่ารังแกผู้ที่ยากจนกว่า ดังนั้น ชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น จึงหาความสุขได้ยาก ดังนั้นจึงแสวงหาแนวทางที่จะปรับปรุงชีวิตให้ดียิ่งขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเชื่อของตนจึงเป็นบ่อเกิดของเจ้าลัทธิอัฐกิลมณานุโยค คือ (๑) เจ้าลัทธิชื่อว่านิครนถ์นาฏบุตร^๓ (๒) พวกเดียรถีย์ (๓) พวกอเจลล (๔) พวกอาชีวก เป็นต้น

นักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาเหล่านี้ เกิดมาจากอิทธิพลของศาสนา ๔ เพราะภายหลังจากอุปนิชต์และศาสนา ๔ แล้ว นักบวชและนักพรตทั้งหลายก็เพิ่มมากขึ้น ในระยะนี้จึงมีผู้เปรียบเทียบว่า มีนักบวชออกแสวงบุญเร่ร่อนไปมาในชมพูทวีป เหมือนแมลงเม่าในต้นฤดูฝน^๔ ดูเหมือนจะเป็นยุคที่คนในอินเดียเบียดเบียนกัน เพื่อสังคมอันเลวร้ายในครั้งนั้นจึงหันไปหาความสุข ความเสรีภาพทางจิตด้วยการเป็นนักบวช นักจาริกซึ่งห่างไกลไปจากกรอบและความยุ่งเหยิงของสังคม ด้วยการแสวงหาความหลุดพ้นหรือความพ้นทุกข์โดยวิธีการต่างๆ กัน เช่น การทรนทนเองให้ลำบาก เป็นต้น

แนวคิดหรือทฤษฎีอัฐกิลมณานุโยคของเจ้าลัทธิเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมสมัยพุทธกาล มีความสนใจเรื่องการบำเพ็ญเพียรด้วยการทรนทนเองว่า เป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ จึงมีนักคิดมากมายพยายามเสนอแนวคิดต่างๆ ออกมา เพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้คนที่สงสัยในเรื่องดังกล่าว แล้วจึงเป็นที่นิยมและบำเพ็ญกันในสมัยพุทธกาล

๔. ทศนะของพระพุทธศาสนาต่อการปฏิบัติตามหลักอัฐกิลมณานุโยค

๑. เป็นการปฏิบัติที่มีความทุกข์เป็นเบื้องต้น

การบำเพ็ญอัฐกิลมณานุโยคโดยการทรนทนให้ลำบาก ในทศนะของพระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นการปฏิบัติที่มีความทุกข์เป็นเบื้องต้น พระพุทธเจ้าทรงเปรียบอัฐกิลมณานุโยคเป็น

^๑ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๒๔/๓๙๑.

^๒ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา,ดร., ปรัชญาอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๓.

^๓ วิจิตร เกิดวิเศษ, รศ., ปรัชญาครุฑในสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวกาพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

^๔ หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากล เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๔๗), หน้า ๓๒๗.

เหมือนทางใหญ่ที่ไม่ควรเที่ยวลัฏจระ เพราะเมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ พระสัพพัญญุตญาณแล้วตรัสเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันว่า อุตตกิลมณฺเอยค คือ การประกอบความเพียรในการทรมานตนให้ลำบาก* อันประกอบด้วยวัตรปฏิบัติอันให้เกิดความทุกข์นั้น ได้แก่ วัตรปฏิบัติแห่งเดียรฉัตรนิครนถ์ทั้งหลาย มิได้เป็นวัตรปฏิบัติแห่งพระอริยเจ้าทั้งหลายหาประโยชน์มิได้ นี่เป็นทางใหญ่ บุคคลที่ปฏิบัติผิวนั้น ก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร หาที่สุดไม่ได้บุคคลที่ประกอบด้วยวัตรปฏิบัติอันผิวนั้น มีทั้งทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ

เมื่อพระพุทธองค์ประทับ ณ ป่าที่ให้อภัยแก่เนื้อชื้อกณณกละใกล้เมืองอุชฺฌญญา มีนักบวชชีเปลือยชื้อกสปะ* ได้เข้าไปเฝ้ากราบทูลถามว่า พระสมโคตมทรงคิดการบำเพ็ญตบะทุกชนิด ทรงกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ ไชหรือไม่ว* พระองค์ตรัสตอบปฏิเสธ และทรงชี้แจงตามความเป็นจริงว่า ผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ บ้าง อยู่อย่างมีทุกข์เพราะบุญน้อย บางพวกตายไปแล้วเกิดในอบาย วินิบาต นรก ก็มี เมื่อทรงรู้เห็นตามเป็นจริงอย่างนี้ จึงตรัสการบำเพ็ญตบะทุกชนิด และกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ มีชีวิตรเศร้าหมองโดยส่วนเดียว“ ชีเปลือย “ชื้อกสปะกราบทูลถึงข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ที่จัดเป็นความเป็นสมณะ ความเป็นผู้ประเสริฐหรือ เช่น การเปลือยกาย ยืนถ่ายอุจจาระปัสสาวะ และกินอาหารเลียมือที่เลอะ การบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อมือ“ เป็นต้น พระองค์ตรัสตอบว่า ผู้ประพฤดิเช่นนั้น ถ้าไม่เจริญ ไม่ทำให้เจริญแจ้งซึ่งความสมบูรณ์ด้วยศีล ความสมบูรณ์ด้วยสมาธิ และความสมบูรณ์ด้วยปัญญา ก็ชื้อว่าไกลจากความสมณะ ไกลจากความเป็นผู้ประเสริฐ“ ๖

๒. เป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว

การบำเพ็ญอุตตกิลมณฺเอยคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว เช่น การปฏิบัติของพวกอาชีวก คือพวกผู้เลี้ยงชีพจากคนอื่น“ เป็นการปฏิบัติโดยการทรมานตนเองให้ลำบาก มีวัตรคือการนั่งกระโหย่งบ้าง วัตรคือการเลียนแบบคางคาวนอนห้อยหัวลงแผ่นดินบ้าง วัตรคือการนอนบนหนามบ้าง วัตรคือการก่อกองไฟกองล้อมรอบตัวเอง เป็นต้นบ้าง การปฏิบัติวัตรในการบำเพ็ญตบะของพวกอเจลก มีประพฤดิเป็นคนเปลือย มีภิกษาในที่เลี้ยงสุนัขเป็นอาหารบ้าง ยังบำเพ็ญตบะโดยนุ่งผ้าป่านบ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนั่งเสื่อบ้าง หนั่งเสื่อทั้งเล็บบ้าง ผ้าคากรองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปิกนกเค้าบ้าง ถอนผมและหนวดอยู่เสมอบ้าง ยืนตลอดเวลาบ้าง เดิน

* คณะศิษยานุศิษย์วันล้ออายุ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม, อินเธิยน้อย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ที.ที. พรินท์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๘.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๑/๑๖๑.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๒/๑๖๑.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๓/๑๖๑.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๔/๑๖๕.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๕/๑๖๖.

* สิริวัฒน์ คำวันสา, รศ., พุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

เหมือนทางใหญ่ที่ไม่ควรเที่ยวสำรวจ เพราะเมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ พระสัพพัญญุตญาณแล้วตรัสเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันว่า อุตตกิลมณญโยค คือ การประกอบความเพียรในการทรมานตนให้ลำบาก” อันประกอบด้วยวัตรปฏิบัติอันให้เกิดความทุกข์นั้น ได้แก่ วัตรปฏิบัติแห่งเดียรฉัตรนิครนถ์ทั้งหลาย มิได้เป็นวัตรปฏิบัติแห่งพระอริยเจ้าทั้งหลายหาประโยชน์มิได้ นี่เป็นทางใหญ่ บุคคลที่ปฏิบัติผิดนั้น ก็เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร หาที่สุดไม่ได้บุคคลที่ประกอบด้วยวัตรปฏิบัติอันผิดนี้ มีทั้งทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ

เมื่อพระพุทธองค์ประทับ ณ ป่าที่ให้อภัยแก่เนื้อช็อกณณกกละใกล้เมืองอุชฌัญญา มีนักบวชชี่เปลือยชื่อกัสสปะ* ได้เข้าไปเฝ้ากราบทูลถามว่า พระสมโคตมทรงติการบำเพ็ญตบะทุกชนิด ทรงกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ ไข้หรือไม่* พระองค์ตรัสตอบปฏิเสธ และทรงชี้แจงตามความเป็นจริงว่า ผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ บ้าง อยู่อย่างมีทุกข์เพราะบุญน้อย บางพวกตายไปแล้วเกิดในอบาย วินิบาต นรก ก็มี เมื่อทรงรู้เห็นตามเป็นจริงอย่างนี้ จึงตรัสการบำเพ็ญตบะทุกชนิด และกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ มีชีวิตรเศร้าหมองโดยส่วนเดียว” ชี่เปลือย “ ชื่อกัสสปะกราบทูลถึงข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ที่จัดเป็นความเป็นสมณะ ความเป็นผู้ประเสริฐหรือ เช่น การเปลือยกาย ยืนถ่ายอุจจาระปัสสาวะ และกินอาหารเลียมือที่เลอะ การบริโภคอาหาร ๑๕ วันต่อมือ” เป็นต้น พระองค์ตรัสตอบว่า ผู้ประพฤดิเช่นนั้น ถ้าไม่เจริญ ไม่ทำให้เจริญแจ้งซึ่งความสมบูรณ์ด้วยศีล ความสมบูรณ์ด้วยสมาธิ และความสมบูรณ์ด้วยปัญญา ก็ชื่อว่าไกลจากความสมณะ ไกลจากความเป็นผู้ประเสริฐ” ๖

๒. เป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว

การบำเพ็ญอุตตกิลมณญโยคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว เช่น การปฏิบัติของพวกอาชีวก คือพวกผู้เลี้ยงชีพจากคนอื่น” เป็นการปฏิบัติโดยการทรมานตนเองให้ลำบาก มีวัตรคือการนั่งกระโหย่งบ้าง วัตรคือการเลียนแบบค่างควานอนห้อยหัวลงแผ่นดินบ้าง วัตรคือการนอนบนหนามบ้าง วัตรคือการก่อกองไฟกองล้อมรอบตัวเอง เป็นต้นบ้าง การปฏิบัติวัตรในการบำเพ็ญตบะของพวกอเจลก มีประพฤดิเป็นคนเปลือย มีภิกษาในที่เลี้ยงสุนัขเป็นอาหารบ้าง ยังบำเพ็ญตบะโดยนุ่งผ้าป่านบ้าง ผ้าแถมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนั่งเสื่อบ้าง หนั่งเสื่อทั้งเล็บบ้าง ผ้าตากรองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปิกนกเค้าบ้าง ถอนผมและหนาวอยู่เสมอบ้าง ยืนตลอดเวลาบ้าง เดิน

* คณะศึกษาศาสตร์วันล้ออายุ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม, อินเดียน้อย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ที.พี พรินท์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๘.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๑/๑๖๑.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๒/๑๖๑.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๓/๑๖๑.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๔/๑๖๕.

* ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๗/๑๖๖.

* สิริวัฒน์ คำวันสา, รศ., พุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

กระโหย่งเหยียบพื้นไม่เต็มเท้าบ้าง นอนบนหนามบ้าง นอนบนแผ่นกระดานบ้าง นอนบนเนินดินบ้าง นอนตะแคงข้างเดียวบ้าง หมักหมมด้วยอุสึบ้าง อยู่กลางแจ้งบ้าง นั่งบนอาสนะตามทีลาดไวกบ้าง บริโภคกุฎ เป็นต้นบ้าง การบำเพ็ญทุกรกิริยาและการบำเพ็ญตบะด้วยวิธีการต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น บุคคลผู้ปรารถนาจะพ้นจากวัฏฏสงสารและหลงปฏิบัติตามลัทธิภายนอกพระศาสนา^๙ มีแต่จักได้ความลำบากกายเสียเปล่า” เป็นการปฏิบัติที่ทรมานตนให้เจ็บปวดอย่างเดียว

๓. เป็นการปฏิบัติที่หาประโยชน์มิได้

การบำเพ็ญอิตถกิลมณูปโยคโดยการทรมานตนเองให้ลำบากนั้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติที่หาประโยชน์มิได้ มีผลอันเกิดจากปฏิบัติอิตถกิลมณูปโยคที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า เป็นความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์หรือหาประโยชน์มิได้^{๑๐} เป็นการปฏิบัติที่ผิดโง่ง บุคคลผู้หวังพระนิพพานหรือความเป็นอริยะควรหลีกเลี่ยงเสีย การทรมานตนเองให้เกิดความลำบากนั้น เป็นแนวคิดของนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาที่นิยมบำเพ็ญกันในสมัยพุทธกาล เพราะมีความเชื่อว่าความเป็นอยู่ที่สุขสบายจะทำให้คนเรายังยึดติดอยู่กับความสุขทางร่างกาย และเป็นการพอกพูนกิเลสมากขึ้น ดังนั้น นักบวชในสมัยพุทธกาลจึงต้องละเว้นการบริโภคอาหาร หรือบริโภคอาหารให้น้อยลง เป็นต้น และมีแนวคิดที่ว่า การไม่ปกปิดร่างกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ต่างทั้งหลายนั้น เพื่อทำลายความพอใจในกามสุขให้หมดสิ้น อันจะนำมาซึ่งความสุขขั้วนิรันดร์ เข้าสู่สภาวะที่ไม่มีความชราความเจ็บป่วยและความตาย ความตายเท่านั้นคือโมกษะอันแท้จริง^{๑๑}

บุคคลทั่วไปต้องใช้เครื่องนุ่งห่มเพื่อปกปิดร่างกายที่ทำให้เกิดความละอาย ป้องกันความหนาวความร้อนและเหลือบ เป็นต้น พวกนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนานั้นกลับไม่ปกปิดร่างกายยิ่งกว่านั้น เมื่ออากาศหนาวพวกเขาจะลงไปแช่น้ำเย็น เมื่ออากาศร้อนก็ไปยืนหรือนอนกลางแดดหรือก่อกองไฟรอบๆ ทั้ง ๔ ทิศ โดยมีพระอาทิตย์อยู่เหนือศีรษะที่เรียกว่า ปัญจาพรต พรตที่ใช้ความร้อน ๕ ชนิด บางพวกไม่นอนบนเตียงแต่นอนบนพื้นดิน หรือนอนบนกิ่งไม้มีหนามบางชนิด บางพวกนั่งกระโหย่งโดยไม่ขยับตัวเป็นวันๆ บางพวกยืนอย่างเดียวโดยไม่เปลี่ยนอิริยาบถ บางพวกผูกขาไว้กับกิ่งไม้ห้วยหัวลงมา และบางพวกก็เอาศีรษะยื่นต่างเท้า เป็นต้น นี่เป็นวิธีการต่างๆ ที่พวกนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนาได้นิยมประพฤติดิปฏิบัติกันในสมัยพุทธกาลว่า เป็นหนทางแห่งความพ้นทุกข์ เป็นหนทางแห่งพระอริยะ เป็นหนทางแห่งพระอรหันต์ และเป็นหนทางแห่งพระนิพพาน

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ ทรงคัดค้านแนวคิดของเจ้าลัทธิทั้งหลายเหล่านั้นว่า เป็นหนทางแห่งความลำบาก เป็นหนทางที่ไม่ใช่ของพระอริยะ เป็นหนทางที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์^{๑๒} และทรงตำหนิการบำเพ็ญตบะทุกชนิดทรงกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิต

^๙ พร. รัตนสุวีระณ, ฎีกาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑.

^{๑๐} โย. จายี อคตกิลมณูปโยโค ทุกโข อนริโย ยนคณสยทิลโค; ม.อุ. (บาลี) ๑๔/๓๒๔/๒๙๗, ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๒๔/๓๙๑.

^{๑๑} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ดร., ปรัชญาอินเดีย, หน้า ๒๑๐.

^{๑๒} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๒๔/๓๙๑.

อยู่อย่างปอนๆ^๖ และทรงชี้แจงตามความเป็นจริงว่า ผู้บำเพ็ญตบะมีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ บ้าง อยู่อย่าง มีทุกข์เพราะบุญน้อย บางพวกตายไปแล้วเกิดในอบาย วินิบาต นรก ก็มี เมื่อทรงรู้เห็นตามเป็นจริง อย่างนี้ จึงตรัสการบำเพ็ญตบะทุกชนิด และกล่าวโทษผู้บำเพ็ญตบะที่มีชีวิตรอยู่อย่างปอนๆ มีชีวิตรเศร้า หมองโดยส่วนเดียว^๗”

๕. บทสรุป

แนวความคิดการบำเพ็ญอสังกิลมณานิโยคนั้น มีกำเนิดและพัฒนาการมาจากมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติ โดยเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้น มีตัวตน มีอำนาจพิเศษ สามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ทั้งหลายได้ จึงมีการปฏิบัติแบบอสังกิลมณานิโยคด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การทรมานตนเองให้ลำบาก เป็นต้น เพื่อจะให้พระเจ้าในเบื้องบนเห็นใจและประทานพรให้ตามที่ตนปรารถนา และมีความเชื่อในพระเจ้าทั้งหลายที่ทำหน้าที่แตกต่างกันไป มีการเข้าถึง โลกยะ เป็นต้น แต่ในพระพุทธศาสนามีความเห็นว่า แนวคิดอสังกิลมณานิโยคมีกำเนิดและพัฒนาการมาจากทฎฐิ ๖๒ ประการ ตามที่ปรากฏในพระมหาลาสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแนวคิดของเจ้าลัทธิชื่อว่า นิครนถ์นาฏบุตรที่มีความเห็นที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ในทัศนะของพระพุทธศาสนาการบำเพ็ญอสังกิลมณานิโยคโดยการทรมานตนให้ลำบากนั้น เป็นวิธีปฏิบัติของนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่าการบำเพ็ญตบะต่างๆ เป็นวิธีการข่มกิเลสอย่างหนึ่ง โดยการทรมานตัวเอง เป็นวิธีปฏิบัติที่นักบวชทั้งหลายที่นิยมบำเพ็ญกันในสมัยพุทธกาล เช่น การปฏิบัติของเดียรถีย์มี ๔ ประการ มีตปัสสวัตร เป็นต้น การบำเพ็ญตบะของพวกอเจลล (ซีเปเลอ) มีการปฏิบัติแบบอสังกิลมณานิโยคอย่างสุดโต่ง การปฏิบัติของอาชีวกเช่น อุกกุฏิกกับปธานวัตร วัตรคือการนั่งกระโห้ง เป็นต้น การปฏิบัติทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีของผู้ตั้งขึ้นที่เรียกกันว่า การปฏิบัติแบบอสังกิลมณานิโยค ที่ปรากฏแพร่หลายในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล ส่วนความเชื่อเรื่องการบำเพ็ญอสังกิลมณานิโยคที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้น เป็นการปฏิบัติที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดศีล สมาธิ และปัญญา แต่จุดประสงค์เพียงเพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานจัดเป็นอสังกิลมณานิโยค ส่วนการปฏิบัติในทางตรงกันข้ามด้วยความพยายามที่แน่วแน่ เพื่อให้เกิดศีล สมาธิ และปัญญา แม้จะก่อให้เกิดความเจ็บปวดตลึงเท่าไร ก็ไม่จัดเป็นอสังกิลมณานิโยค หากแต่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางอันได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เป็นการปฏิบัติที่ทำให้พระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกของโลก และเป็นหลักแก้ไขอสังกิลมณานิโยคตั้งได้อธิบายมาแล้ว

บรรณานุกรม

คณะศึกษานาสิกษัยวันล้ออายุ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม. อินเดียน้อย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ที.พี. พรินท์, ๒๕๓๙.
ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ดร., ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕.

^๖ ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๒/๑๖๑.

^๗ ที.ลี. (ไทย) ๕/๓๘๓/๑๖๑.

พร รัตนสุวรรณ. ฎีกาอัมมจักกัปปวัตตนสูตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๐.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปีฎก ๒๕๐๐.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.
_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
หลวงวิจิตรวาทการ. ศาสนาสากล เล่มที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๔๙๗.
วิจิตร เกิดวิเชียร, รศ. ปรัชญาครูหกในสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: พรสิวกการพิมพ์, ๒๕๓๑.
สิริวัฒน์ คำวันสา, รศ. พุทธศาสนาในอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.